

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 8/2013 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoimista koskevaksi lainsäädännöksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 6 päivänä marraskuuta 2012 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen eduskunnalle eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoimista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 141/2012 vp).

Lakialoite

Valiokunta on käsitellyt hallituksen esityksen yhteydessä lakialoitteen

— LA 37/2011 vp laiksi rikoslain 21 luvun muuttamisesta (Markus Mustajärvi /vr ym.), joka on lähetetty valiokuntaan 8 päivänä joulukuuta 2011.

Lausunto

Eduskunnan päätöksen mukaisesti hallintovaliokunta on antanut asiasta lausunnon

(HaVL 2/2013 vp), joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Matti Marttunen ja lainsäädäntöneuvos Jussi Matikkala, oikeusministeriö
- poliisiylitarkastaja Jaakko Christensen, sisäasiainministeriö
- käräjätuomari Riitta Mutanen, Helsingin kärjäoikeus
- valtionsyyttäjä Jorma Äijälä, Valtakunnan syyttäjänvirasto
- ylikomisario Tero Haapala ja rikostarkastaja Pirkka Kuusela, keskusrikospoliisi
- rikostarkastaja Petri Rainiala ja ylikonstaapeli Marko Forss, Helsingin poliisilaitos
- asianajaja Antti Riihelä, Suomen Asianajajaliitto
- professori Pekka Viljanen.

HALLITUKSEN ESITYS JA LAKIALOITE

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi rikoslakia, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia sekä voimassa olevaa ja vuoden 2014 alusta voimaan tulevaa pakkokeinolakia.

Rikoslakiin ehdotetaan lisättäviksi säännökset eräiden törkeimpien rikosten valmistelun rangaistavuudesta. Rangaistaviksi säädettäisiin tapon, murhan, surman, törkeän pahoinpitelyn,

panttivangin ottamisen ja törkeän ryöstön valmistelu ja niiden tekemisestä sopiminen. Tunnusmerkistötekijöistä säädettäisiin mahdollisimman tarkkarajaisesti laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla.

Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta voitaisiin tuomita vankeutta enintään neljä vuotta. Siihen syyllistyisi

henkilö, joka henkirikoksen tai törkeän pahoinpitelyn tekemistä varten pitää hallussaan ampuma- tai teräasetta tai muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä taikka välinettä, joka soveltuu erityisesti käytettäväksi välineenä rikoksessa, sopii toisen kanssa tai laatii yksityiskohtaisen suunnitelman jonkin mainitun rikoksen tekemisestä taikka palkkaa, käskee tai muuten yllyttää toista mainitun rikoksen tekemiseen taikka lupautuu tai tarjoutuu tekemään sen.

Panttivangin ottamisen valmistelusta voitaisiin tuomita vankeutta enintään kolme vuotta. Siihen syyllistyisi henkilö, joka panttivangin ottamista varten pitää hallussaan ampuma- tai teräasetta tai muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä taikka välinettä, joka soveltuu erityisesti käytettäväksi välineenä rikoksessa, valmistaa tai hankkii rikoksen toteuttamiseen tarvittavan tilan tai sopii toisen kanssa tai laatii yksityiskohtaisen suunnitelman kyseisen rikoksen tekemisestä.

Törkeän ryöstön valmistelun enimmäisrangaistus olisi kolme vuotta vankeutta. Siihen syyllistyisi henkilö, joka törkeän ryöstön tekemistä varten pitää hallussaan ampuma- tai teräasetta tai muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä taikka välinettä, joka soveltuu

erityisesti käytettäväksi apuvälineenä rikoksessa, hankkii rikoksen tekemisessä tarpeellisen erityisen tiedon tai sopii toisen kanssa tai laatii yksityiskohtaisen suunnitelman sellaisen rikoksen tekemisestä.

Kaikissa ehdotetuissa valmistelurikoksissa olisi säännös, jonka mukaan henkilö olisi rangaistusvastuusta vapaa, jos vaara siitä, että rikos olisi toteutettu, on ollut muista kuin satunnaisista syistä vähäinen taikka jos henkilö poistaa oman toimintansa merkityksen rikoksen valmistelussa.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia muutettaisiin siten, että valmistelurikosten uhrin oikeudet turvattaisiin.

Pakkokeinolainsäädäntöä muutettaisiin siten, että poliisilla olisi asianmukaiset keinot mainittujen valmistelurikosten tutkinnassa.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

Lakialoite

LA 37/2011 vp. Lakialoitteessa ehdotetaan murhan valmistelun säätämistä rangaistavaksi teoksi.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Yleisarvio esityksestä

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että tapon, murhan, surman, törkeän pahoinpitelyn, panttivangin ottamisen ja törkeän ryöstön valmistelu säädetään rangaistavaksi. Ehdotus merkitsee kyseisten rikosten osalta rangaistavuuden alan ulottamista ajallisesti nykyistä aikaisempaan vaiheeseen. Esityksen taustalla on pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelma, johon on kirjattu, että vakavimpien rikosten valmistelu kriminalisoidaan.

Ehdotettu sääntely on poikkeuksellista ja periaatteellisesti merkittävää, sillä lähtökohtaisesti rangaistavia ovat täytetyt teot ja usein myös

niiden yritykset. Rangaistavuuden alan ulottamiseen rikosten valmistelutoimiin onkin perinteisesti suhtauduttu pidättyvästi. Tästä huolimatta rikoslainsäädäntöön sisältyy kuitenkin jo nykyisin joitakin rangaistussäännöksiä, joissa on kyse valmistelurikoksesta. Kyseiset kriminalisoinnit perustuvat muun muassa kansainvälisiin velvoitteisiin tai tarpeisiin suojata valtion toimintoja.

Eräät käytännön tapaukset ovat kuitenkin viime vuosina nostaneet esiin, että tiettyjen erittäin vakavien rikosten valmistelutoimien rankaisemattomuus on ongelmallista ja epäoikeudenmukaista. Tällaisia tapauksia ovat olleet muun muassa Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat sekä rahakuljetusautojen ryöstöt. Hallituksen esityk-

sestä ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta pitääkin esitystä tarpeellisenä ja perusteltuna sekä puoltaa sen hyväksymistä. Esitys myös parantaa poliisin mahdollisuuksia puuttua erittäin vakavien, ihmisen henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvien rikosten valmisteluun ja siten edistää kyseisten rikosten torjuntaa. Se, että tällaiset tapaukset voivat käytännössä jäädä vähälukuisiksi, ei vähennä kriminalisoinnin tarvetta tai perusteltavuutta. Ottaen huomioon, että kyse on uudeltaisesta sääntelystä, valiokunta edellyttää, että sen soveltamista ja toimivuutta käytännössä seurataan.

Sääntelyn ala ja sääntelytapa

Lakivaliokunnan kuulemat asiantuntijat ovat suhtautuneet hallituksen esityksen päälinjauksiin yleisesti ottaen hyvin myönteisesti. Erisuuntaisia näkemyksiä on esitetty kuitenkin siitä, minkä rikosten valmistelutoimiin rangaistavuus pitäisi ulottaa. Esille on muun muassa tuotu, ettei kriminalisointia pitäisi ulottaa esimerkiksi surmaan tai törkeään pahoinpitelyyn. Toisaalta on katsottu, että kriminalisoinnin piiriin tulisi sisällyttää myös törkeän kiristyksen valmistelu.

Lakivaliokunta kuitenkin puoltaa hallituksen esityksessä esitetyjä rajauksia. Samaan lopputulokseen on päätyneet myös hallintovaliokunta. Lakivaliokunnan mielestä on perusteltua, että paitsi tapon ja murhan myös surman ja törkeän pahoinpitelyn valmistelusta rangaistaisiin. Kaikki nämä rikokset kohdistuvat henkeen tai terveyteen ja ovat sen vuoksi erittäin vakavia. Lisäksi niiden enimmäisrangaistus on vähintään kymmenen vuotta vankeutta. Toisaalta, koska kyse on poikkeuksellisesta ja periaatteellisesti merkittävästä uudistuksesta, on perusteltua, että valmistelun rangaistavuutta ei tässä vaiheessa uloteta muihin rikoksiin. Törkeän kiristyksen osalta lakivaliokunta toteaa, ettei se ole vakuudeltaan samaa luokkaa, sillä sen rangaistusasteikko on vankeutta neljästä kuukaudesta neljään vuoteen eikä siinä ole välittömästi kyse hengen tai erittäin vakavasta terveyden vaarasta.

Lakivaliokunta kuitenkin katsoo hallintovaliokunnan tavoin, että keskustelua valmis-

telun rangaistavuudesta on syytä jatkaa, kun käsillä olevasta uudistuksesta on saatu kokemuksia. Arvioida tulisi, onko tarpeen ja perusteltua laajentaa sääntelyä esimerkiksi lapsen kohdistuviin seksuaalirikoksiin ja järjestäytyneen rikollisuuden rikoksiin.

Hallituksen esityksessä on valittu sääntelytavaksi tiettyjen tekojen valmistelutekojen kriminalisointi rikoslain erityiseen osaan sisällytettävien säännöksiin. Rikoslain yleiseen osaan ei siten sisällytetä säännöksiä rikoksen valmistelusta. Tällainen ratkaisu on perusteltu, sillä valiokunnan näkemyksen mukaan rikoslain yleisessä osassa ei ole tarpeen säätää rikoksen valmistelusta. Tällaiseen lopputulokseen on päädytty vastikään myös rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä, jossa rikoslain yleisiin oppi-ihin liittyviä kysymyksiä on selvitetty perusteellisesti (HE 44/2002 vp).

Sääntelyn haasteista

Kun rikoksen valmistelu säädetään rangaistavaksi, rangaistavuuden ala ulotetaan ajallisesti yritysvaiheittain aikaisemmaksi. Teko on rikoslain 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan edennyt rikoksen yritykseksi, kun tekijä on aloittanut rikoksen tekemisen ja saanut aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä. Valmistelurikoksessa kyse on siten teosta, jossa rikoksen tekemistä ei ole vielä edes aloitettu. Kun kyse on näin aikaisesta vaiheesta, voi käytännössä olla vaikeaa arvioida, onko teossa kyse ylipäätään rikoksen valmistelusta, ja jos on, minkä rikoksen valmistelusta. Valmistelurikoksen arvioinnissa korostuvat väistämättä myös subjektiiviset tunnusmerkit, kuten tekijän tarkoitus. Tällaisten tunnusmerkkien toteennäyttämiseen liittyy väistämättä ongelmia. On myös huomattava, että nyt käsillä olevassa esityksessä kriminalisoidaan valmistelutoimet, jotka koskevat tiettyjen rikosten vakavimpia muotoja. Riittävää ei siten rangaistavuuden suhteen ole esimerkiksi se, että henkilö valmistelee pahoinpitelyä, vaan kyseessä pitää olla törkeän pahoinpitelyn valmistelu.

Edellä esitetty osoittaa, että valmistelun rangaistavaksi säätäminen on monessa suhteessa haasteellista. Kun valmistelurikokset merkit-

sevät rangaistavan menettelyn alueen olennaista laajentamista, on tärkeää, että rangaistussäännökset muotoillaan oikeusturvasyistä ja lailisuusperiaatteen mukaisesti mahdollisimman täsmällisesti ja tarkkarajaisesti. Valiokunnan näkemyksen mukaan näihin seikkoihin on hallituksen esityksen valmistelussa kiinnitetty erityistä huomiota, eikä valiokunnalla ole huomautettavaa rangaistussäännösten tunnusmerkistöjen muotoiluun tai rangaistusasteikkoihin. Rangaistussäännöksiin sisältyy kuitenkin jossain määrin väljyyttä ja tulkinnanvaraisuutta. Jotta uudentyyppistä sääntelyä ei sovelleta laajemmin kuin mitä on tarkoitettu, valiokunta korostaa säännösten suppeaa ja niiden tarkoituksen mukaista tulkintaa. Lisäksi on syytä korostaa, että valmistelun rangaistavuudella on itsenäistä merkitystä vain, jos teko todella jää valmistelun asteelle eikä täytettyä rikosta tai sen yritystä siten tapahdu eikä valmistelu ole rangaistavaa muiden rangaistussäännösten nojalla.

Lainkonkurrenssi

Valmistelurikos voi toteuttaa myös jonkin muun rikoksen tunnusmerkistön. Esimerkiksi törkeän ryöstön valmistelu, joka on toteutettu hankkimalla luvaton ase, toteuttaa samalla ampumaserikoksen tunnusmerkistön. Tällöin on ratkaistava kysymys siitä, sisältyykö ampumaserikos valmistelurikokseen vai tuomitaanko henkilö valmistelun lisäksi myös muista valmistelun yhteydessä toteutuneista rikoksista.

Hallituksen esitykseen ei sisälly nimenomaisia säännöksiä edellä mainitun lainkonkurrenssia koskevan kysymyksen ratkaisemisesta. Esityksen perusteluista ilmenee, että tarkoitus on, että valmistelurikokseen syyllistynyt tuomittaisiin rikosten yksiköintiä koskevien lähtökohtien mukaisesti myös muista valmistelun yhteydessä toteutuneista rikoksista. Valiokunta kannattaa esityksessä omaksuttua ratkaisua katsoen, että myös muista rikoksista tuomitseminen voi olla perusteltua silloin, kun valmistelurikoksella ja kyseisellä muulla rikoksella on eri suojeluobjektit. Joka tapauksessa on tärkeää, että rangaistus mitataan niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa menettelyn vahingollisuuteen ja vaa-

rallisuuteen sekä tekijän siitä ilmenevään syyllisyyteen.

Pakkokeinot

Valmistelun rangaistavaksi säätämisen yhteydessä on arvioitu myös pakkokeinoja koskevan lainsäädännön muutostarpeet. Esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädäntö on vastikään ollut kokonaisuudistuksen kohteena, minkä vuoksi esityksessä lähdetään siitä, että tuolloin omaksuttuja perusratkaisuja ei arvioida uudelleen tämän esityksen yhteydessä. Tämä ei kuitenkaan estä vähäisempien muutosten tekemistä, jos sellaiset osoittautuvat tarpeellisiksi.

Hallituksen esityksestä ilmenee, että uudessa poliisilaisissa on jo kattavasti otettu huomioon rikosten ehkäisemiseen liittyvät näkökohdat, eikä poliisilakia siten ehdoteta tässä yhteydessä muutettavaksi. Sen sijaan pakkokeinolain säännöksiin ehdotetaan muutoksia. Muutoksia ehdotetaan sekä voimassa olevaan että 1.1.2014 voimaan tulevaan uuteen pakkokeinolakiin.

Ehdotetut muutokset koskevat salaisia pakkokeinoja, joita voidaan käyttää esitutkinnassa salassa niiden kohteelta. Kaikkien valmistelurikosten osalta mahdollistetaan telekuuntelu ja peitetoiminta. Lisäksi lainmuutokset ovat tarpeen, jotta televalvontaa ja teknistä kuuntelua voidaan käyttää myös panttivangin ottamisen ja törkeän ryöstön valmistelun tutkinnassa. Valiokunta puoltaa ehdotuksia, koska on tärkeää, että valmistelurikosten tutkintaan on riittävät pakkokeinot.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on noussut esiin, että myös uuden pakkokeinolain 10 luvun 17 §:ssä säädetyin asuntokuuntelun tulisi olla mahdollinen panttivangin ottamisen ja törkeän ryöstön valmistelun tutkinnassa. Valiokunta ei kuitenkaan tässä vaiheessa puolla asuntokuuntelun mahdollistamista mainittujen tai muidenkaan ehdotuksen piiriin kuuluvien valmistelurikosten tutkinnassa, sillä poliisin pakkokeinovaltuuksia on edellä todetuin tavoin vastikään laajennettu esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön kokonaisuudistuksessa, ja niitä laajennetaan myös tämän uudistuksen yhteydessä. On huomattava, että asuntokuuntelu kuuluu

syvimmälle perusoikeuksiin puuttuviin salaisiin pakkokeinoihin. Se voi puuttua myös täysin ulkopuolisten tahojen oikeuksiin, ja valmistelutoimet voivat ajallisesti kestää kuukausia. Asunto- ja valmistelu onkin lähtökohtaisesti mahdollista vain kaikkein vakavimmissa rikoksissa, kuten sotarikoksissa ja rikoksissa ihmisyyttä vastaan, ja rikoksissa, joiden enimmäisrangaistus on lähtökohtaisesti huomattavasti korkeampi kuin ehdotettujen valmistelurikosten. Valiokunta pitää kuitenkin tärkeänä, että jatkossa seurataan, ovatko nyt mahdollistettavat pakkokeinot valmistelurikosten tehokkaan tutkinnan kannalta riittävät.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki rikoslain muuttamisesta

21 luku. Henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista.

6 a §. Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu. Pykälässä säädetään törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta. Pykälässä tarkoitettuja rikoksia ovat samassa luvussa säädetty tappo, murha ja surma (1—3 §) sekä törkeä pahoinpitely (6 §). Pykälän *1 momentissa* säädetään kyseisten rikosten valmistelu rangaistavaksi kolmessa eri tilanteessa. Momentin *1 kohta* koskee tilannetta, jossa pidetään hallussa ampumatai teräasetta tai muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä taikka välinettä, joka soveltuu erityisesti käytettäväksi välineenä rikoksessa. Momentin *2 kohta* koskee vuorostaan sopimista ja yksityiskohtaisen suunnitelman laatimista ja *3 kohta* palkkaamista, käskemistä tai muuten yllyttämistä mainitun rikoksen tekemiseen taikka lupautumista tai tarjoutumista tekemään se.

Kaikkia edellä mainittuja tilanteita koskee subjektiivinen edellytys siitä, että tunnusmerkistöissä kuvattu valmistelutoimi tehdään säännöksessä viitatus "rikoksen tekemistä varten". Tämä ilmaisu pitää sisällään korotetun tahallisuusvaatimuksen. Kyse on toisin sanoen siitä,

että henkilö nimenomaan tavoittelee päär rikoksen tekemistä.

Momentin *1 kohdassa* on kyse tapossa, murhassa, surmassa tai törkeässä pahoinpitelyssä käytettävän välineen hallussapidosta. Kyse on siis välineestä, jolla tuleva rikos viime kädessä toteutettaisiin. Esityksen perusteluista ilmenee, että kyseessä voi olla myös sellainen aineiden ja välineiden joukko, joista rikosentekoväline valmistetaan. Tunnusmerkistö täyttyy tällöin, kun aineista ja välineistä voidaan välittömästi valmistaa lopullinen rikosentekoväline. Esimerkkinä perusteluissa mainitaan se, että tiettyistä aineista ja kemikaaleista voidaan valmistaa räjähdysaineita. Lakivaliokunnan näkemyksen mukaan vastaava tilanne on myös esimerkiksi se, että rikoksessa käytettäväksi aiottu ampumatai ase on erillisissä osissa ja voidaan välittömästi koota ampumista varten. Yhteistä näille tilanteille on se, että tunnusmerkistöissä tarkoitettua rikosta ei toteuteta tai voida toteuttaa yksittäisellä aineella tai välineellä, mutta niistä voidaan välittömästi valmistaa lopullinen rikosentekoväline. Nyt tarkoitettujen valmistelurikosten tunnusmerkistö ei vielä täytyisi, jos kaikkia rikosentekovälineen valmistamiseen tarvittavia osia ei ole ehditty hankkia tai ne eivät ole käsillä välittömästi. Tällaiseen tapaukseen voi toisaalta soveltaa saman momentin *2 kohta* yksityiskohtaisen suunnitelman laatimisesta. Lisäksi tällainen teko voi olla rangaistava muiden rangaistussäännösten nojalla.

On myös aiheellista korostaa, että valmistelurikoksen rangaistavuus edellyttää näyttöä muutakin seikoista kuin rikoksen tekemisessä käytettävien välineiden hallussapidosta. Edellä todetuin tavoin valmistelutoimi tulee tehdä tietyn rikoksen tekemistä varten. Tämä tarkoittaa sitä, että henkilö on tehnyt päätöksen tunnusmerkistöissä mainitun rikoksen toteuttamisesta ja pitää välineitä hallussaan nimenomaan kyseisen päätöksen toteuttamiseksi. Valmisteltavan päätöksen on myös oltava riittävän konkreettinen ja yksilöity, vaikka säännöksessä ei nimenomaisesti edellytetä sitä, että valmisteltava päätöksen ollaan toteuttamassa välittömästi. Ajallinen yhteys valmisteluteon ja päätöksen välillä on kui-

tenkin merkityksellinen, ja se on otettava huomioon pykälän 2 momentin vaaraedellytystä arvioitaessa.

Momentin 3 kohdassa kriminalisoidaan muun muassa palkkaaminen, käskeminen tai muuten yllyttäminen mainitun rikoksen tekemiseen. Hallituksen esityksessä (s. 37/I) todetaan, että yllyttäminen on yläkäsite, jonka merkittäviä tyyppitilanteita ovat säännöksessä nimenomaisesti mainitut palkkaaminen ja käskeminen. Lisäksi todetaan, että muun yllyttämisen sisältö ratkeaa yllyttämistä koskevien yleisten sääntöjen perusteella.

Yllyttämisestä säädetään rikoslain yleisessä osassa 5 luvun 5 §:ssä. Sen mukaan yllytykseen syyllistyy se, joka tahallaan taivuttaa toisen tahalliseen rikokseen tai sen rangaistavaan yritykseen. Yllytyksen tekemuotoja ei ole säännöksessä tätä tarkemmin määritelty. Tällaiseen ratkaisuun on päädytty, kun yllyttämistä koskevat yleiset säännöt uudistettiin rikoslain yleisten oppien uudistuksessa (HE 44/2002 vp). Tämän perusratkaisun vuoksi lakivaliokunta katsoo, että "muuten yllyttämisen" tekemuotoja ei ole tarpeen eikä perusteltua luetella myöskään käsillä olevassa rikoslain erityiseen osaan sisällytettävässä säännöksessä nyt esitettyä tarkemmin. Hallituksen esityksen perusteluista (s. 37/II) ilmenee, että säännöksessä tarkoitettua "muuten yllyttämistä" voivat esimerkiksi olla painostaminen, kiristäminen, uhkaileminen ja muu vaikuttaminen. Ehdotetussa lainkohdassa ei kuitenkaan edellytetä rikosentekopäätöksen syntymistä yllytetyssä henkilössä.

Tässä yhteydessä valiokunta kiinnittää huomiota myös internetissä tapahtuviin tekoihin, sillä aihetta ei ole käsitelty hallituksen esityksessä. Internet muodostaa rikosten selvittämiseksi ja tutkinnalle erityisen haasteen, sillä internetissä tehtyjä tekoja ja sitä, missä tarkoituksessa ne on tehty, voi olla vaikea arvioida. Internetiin voidaan esimerkiksi lisätä erilaisia uhkauksia ja tappolistoja. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tällaisia uhkauksia tutkitaan nykyisin laittomana uhkauksena (rikoslain 25 luvun 7 §), julkisena kehottamisena rikokseen (rikoslain 17 luvun 1 §) ja perättömänä vaa-

railmoituksena (rikoslain 34 luvun 10 §). Jotta kyse voi olla käsiteltävänä olevassa lainkohdassa tarkoitettusta yllytyksestä, lupautumisesta tai tarjoutumisesta, valiokunta katsoo, että tällaisen toimen tulee ensinnäkin olla vakavasti otettava. Lisäksi hallituksen esityksen perustelujen mukaisesti kohteen on oltava yksilöity ja esimerkiksi käskemisessä käskijällä on oltava tiettyyn henkilöön tai henkilöjoukkoon todellinen käskyvalta. Myös valmisteltavan rikoksen tulee olla riittävän yksilöity, mikä merkitsee sitä, ettei pelkkä yleinen valmius tällaisen rikoksen tekemiseen ole riittävää. Lisäksi on muun muassa arvioitava, kuinka suuri vaara on siitä, että rikos toteutetaan. Niin ikään valmistelutoimi tulee tehdä nimenomaan pääteon toteuttamisen tarkoituksessa.

Edellä esitetyn perusteella valiokunta katsoo, että ehdotettuja säännöksiä ei ole lähtökohtaisesti tarkoitettu sovellettaviksi esimerkiksi internetiin lisättyihin sekaviin kirjoituksiin tai kirjoituksiin, jotka on lisätty sinne ajattelemattomasti tai uhoamismielessä. Sama koskee soveltuvin osin muitakin kuin internetiin lisättyjä kirjoituksia. Tässä yhteydessä valiokunta myös korostaa ehdotettujen säännösten suppeaa tulkintaa, jotta niitä ei sovelleta yli niiden tarkoituksen.

25 luku. Vapauteen kohdistuvista rikoksista.

4 a §. Panttivangin ottamisen valmistelu. Pykälässä säädetään panttivangin ottamisen valmistelusta. Vastaavalla tavalla kuin rikoslain 21 lukuun ehdotetussa uudessa 6 a §:ssä, pykälän 1 momentissa säädetään niistä tilanteista, joissa panttivangin ottamisen valmistelu olisi rangaistavaa, ja 2 momentissa vaaraelementistä ja valmistelusta luopumisesta.

Pykälän 1 momentin 2 kohdassa säädetään rangaistavaksi rikoksen toteuttamiseen tarvittavan tilan valmistaminen tai hankkiminen. Hallituksen esityksestä (s. 40/I) ilmenee, että tällainen tila voi olla esimerkiksi asuntovaunu. On huomattava, että rangaistavaa ei nyt käsillä olevan kohdan perusteella olisi panttivangin ottamisen toteuttamiseen tarvittavan tilan hallussa pitäminen. Rangaistavaksi tämä tulisi vas-

ta, jos tällainen tila hankitaan rikoksen tekemistä varten tai jos hallinnassa olevaan tilaan tehtäisiin sellaisia muutoksia, joiden seurauksena kyse olisi tilan valmistamisesta. Laillisuusperiaate huomioon ottaen lakivaliokunta pitää rangaistavuuden alan rajaamista esitetyllä tavalla perusteltuna, sillä rikoksen toteuttamiseen voidaan käyttää tilaa, joka on varsin tavanomainen ja joita omistetaan yleisesti. Kyse voi olla esimerkiksi omakotitalon kellarista tai vajasta. Pelkästään tällaisen tilan hallussa pitäminen objektiivisena tunnusmerkkinä ulottaisi rangaistusvastuun liian laajalle, ja sen näyttäminen toteen, että tilaa pidetään hallussa juuri pääríkoksen tekemistä varten, voisi käytännössä olla varsin ongelmallista. Toisaalta tällaisen tilan hallussapito muuttuisi rangaistavaksi, jos tilaan on pääríkoksen tekemistä varten tehty esimerkiksi rakenteellisia tai muita sellaisia muutoksia, että sieltä on erityisen vaikea paeta. Merkityksellisenä voidaan pitää myös äänieristykseen merkitävää parantamista.

Valiokunta on hallituksen esitystä käsiteltäessä kiinnittänyt huomiota siihen, että panttivangin ottamisen valmistelua koskevaan pykälään ei sisälly vastaavaa tunnusmerkistöä kuin törkeän ryöstön valmisteluun rikoksen tekemisessä tarpeellisen erityisen tiedon hankkimisesta (31 luvun 2 a §:n 1 momentin 2 kohta). Valiokunta on erikseen selvittänyt asiaa ja saamansa selvityksen perusteella on päättänyt ehdottamaan, että pykälän 1 momenttiin *uudeksi 2 kohdaksi* lisätään tunnusmerkistö "*hankkii rikoksen tekemisessä tarpeellisen erityisen tiedon*". Muutoksen vuoksi momentin kohtien numerointi muuttuu. Muutosta käsitellään tarkemmin jäljempänä 31 luvun 2 a §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa.

31 luku. Ryöstöstä ja kiristyksestä.

2 a §. Törkeän ryöstön valmistelu. Pykälä koskee törkeän ryöstön valmistelua. Pykälän *1 momentin 2 kohta* koskee tilannetta, jossa hankitaan rikoksen tekemisessä tarpeellinen erityinen tieto. Pykälässä edellytetään toisin sanoen, että tieto on paitsi tarpeellinen myös erityinen. Hallituksen esityksestä ilmenee (s. 41/I), että

tieto on tarpeellinen, jos ilman sitä ryöstöä ei käytännössä voida toteuttaa. Lisäksi tarpeellisuus viittaa esityksen mukaan siihen, että tieto on ryöstön toteuttamisen kannalta keskeinen.

Voidaan kysyä, onko vaatimus tiedon "erityisyydestä" tiedon "tarpeellisuuden" ohella tarpeen ja perusteltu ja asettaako se liian korkeat vaatimukset rangaistavuuden täyttymiselle. Valiokunta kuitenkin katsoo, että tiedon hankkimisen nimenomainen sisällyttäminen rikostunnusmerkistöön tulee kyseeseen vain erittäin poikkeuksellisesti, koska kaikkeen rikosten tekoon liittyy yleensä erilaista tiedonhankintaa. Näin ollen jotta "tiedon hankkiminen" voi ylipäätään olla rangaistava valmistelutoimi, on laillisuusperiaatteen kannalta perusteltua, että tunnusmerkistöön sisällytetään lisävaatimuksia rangaistavuuden alan rajaamiseksi. Vaatimus tiedon tarpeellisuudesta ei siten yksistään riittävästi rajaa tiedon hankkimista, minkä vuoksi valiokunta puoltaa ehdotettua lisävaatimusta tiedon erityisyydestä.

Hallituksen esityksen mukaan (s. 41/I) tiedon erityisyys voi perustua ensinnäkin siihen, että ulkopuolinen henkilö ei saa kyseisiä tietoja, vaan kyseessä on sisäpiiritieto. Törkeässä ryöstössä tarvittava erityinen tieto voi koskea esimerkiksi järjestelmiä, jotka tulee osata ohittaa päästäkseen käsiksi omaisuuteen. Toiseksi tiedon erityisyys voi esityksen mukaan perustua siihen, että tieto on rikoksen tekemistä varten erityisen systemaattisesti ja järjestelmällisesti kerätty. Valiokunnan näkemyksen mukaan tällaisen tiedon ei tarvitse olla luottamuksellista sisäpiiritietoa, vaan tieto voi olla myös yleisesti saatavilla olevaa, kunhan se on kerätty erityisen systemaattisesti ja järjestelmällisesti. Kuten hallituksen esityksestä ilmenee, järjestelmällinen rahankuljetusautojen reittien ja aikataulujen selvittäminen niitä havainnoimalla ja kirjaamalla yhdessä muun rikoksen toteuttamiseen tarvittavan tiedon keräämisen kanssa voi merkitä erityisen tiedon hankintaa.

Valiokunta on edellä 25 luvun 4 a §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa todetuin tavoin kiinnittänyt huomiota siihen, että kyseiseen panttivangin ottamisen valmistelua koskevaan

pykälään ei sisälly nimenomaista tunnusmerkistökohtaa tarpeellisen erityisen tiedon hankkimisesta. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan panttivangin ottamisen valmistelussa tietojen hankkiminen kohteesta on kokemusten perusteella hyvin keskeisessä asemassa. Näin on etenkin, jos panttivangin avulla on tarkoitus saada lunnasrahoja. Tiedot voivat koskea kohteena olevan henkilön elämäntapaa, päivittäisrutiineja, liikkumista, asumista, työpaikkaa, mahdollisia turvajärjestelyjä, varallisuutta, lähipiiriä ja muita vastaavia seikkoja.

Kuten edellä on todettu, tiedon hankkimisen sisällyttäminen rikostunnusmerkistöön tulee kyseeseen vain erittäin poikkeuksellisesti. Hallituksen esityksessä on kuitenkin päädytty ottamaan tarpeellisen erityisen tiedon hankkiminen törkeän ryöstön valmistelun tunnusmerkistöön siten kuin edellä on kuvattu, ja valiokunta on päätenyt kannattamaan ehdotusta. Valiokunta katsookin, että vastaava tunnusmerkistö on perusteltua lisätä myös 25 luvun 4 a §:ssä säädettyyn panttivangin ottamisen valmistelurikokseen, koska kyseessä on tälle rikostyypille keskeinen ja tyypillinen valmistelun tapa. Tunnusmerkistölisäykselle on panttivangin ottamisen valmistelun osalta myös painavat perusteet ottaen huomioon, että valmistelun kohteena oleva teko on poikkeuksellisen törkeä vapautteen kohdistuva rikos, johon voi liittyä välitön hengen tai erittäin vakava terveyden vaara. Mitä hallituksen esityksessä ja edellä mietinnön perusteluissa on esitetty tiedon tarpeellisuudesta ja erityisyydestä törkeän ryöstön valmistelussa, voidaan soveltuvin osin hyödyntää tulkittaessa tarpeellisen erityisen tiedon merkitystä 25 luvun 4 a §:ssä säädettyssä panttivangin ottamisen valmistelussa ottaen kuitenkin huomioon, että tiedon hankinnan kohde on kyseisissä rikoksissa eri. Panttivangin ottamisen osalta riittävää ei siten ole esimerkiksi edellä mainittujen yksittäisten tietojen kerääminen kohteena olevasta henkilöstä, vaan konkreettisen ja yksilöidyn panttivangin ottamisen toteuttamiseksi tapahtuvan tietojen keräämisen tulee nimenomaisesti olla systemaattista ja järjestelmällistä. Tältä osin la-

kivaliokunta viittaa myös hallituksen esityksessäkin painotettuun valmistelurikosten suppeaan tulkintaan ja siihen, että erityisen tiedon hankkimista koskeva tunnusmerkistökäytäntö ei saa johtaa esimerkiksi avunantajan vastuun suhteettomaan laajentumiseen. Lopuksi valiokunta korostaa, että ehdotettu tarpeellisen erityisen tiedon hankkimista koskeva tunnusmerkistölisäys perustuu nyt käsillä olevan hallituksen esityksen ja siihen sisältyvien valmistelurikosten arviointiin. Lisäyksestä ei siten voida tehdä tätä laajempia tai pitemmälle meneviä päätelmiä kyseisen tunnusmerkistön tarpeellisuudesta tai perusteltavuudesta muussa yhteydessä.

Nyt käsiteltävänä olevaa törkeän ryöstön valmistelua koskevaa säännöstä on asiantuntijakuulemisessa ehdotettu myös täydennettäväksi "rahoituksen hankkimisella, sen antamisella tai siihen osallistumisella". Valiokunta ei kuitenkaan pidä tällaisia lisäyksiä tarpeellisina, sillä niitä voidaan arvioida osallisuutena valmistelurikokseen. Tällöin sovelletaan rikoslain yleiseen osaan sisältyviä osallisuussäännöksiä. Myös hallituksen esityksen perusteluista (s. 41/II) ilmenee, että törkeän ryöstörikoksen rahoittaminen saattaa merkitä rangaistavaa osallisuutta törkeän ryöstön valmisteluun.

Lakialoite

Lakialoitteessa LA 37/2011 vp ehdotetaan murhan valmistelun säätämistä rangaistavaksi teoksi. Käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan paitsi murhan myös muiden vakavien rikosten valmistelun kriminalisoimista. Koska lakivaliokunta puoltaa valmistelurikosten rangaistavaksi säätämistä hallituksen esityksen pohjalta, valiokunta ehdottaa, että lakialoite hylätään.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

että 2.—4. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomina,

että 1. lakiehdotus hyväksytään muutoin hallituksen esityksen mukaisena paitsi 25 luvun 4 a § muutettuna (**Valiokunnan muutosehdotukset**) ja

että lakialoite LA 37/2011 vp hylätään.

2) hankkii rikoksen tekemisessä tarpeellisen erityisen tiedon, (Uusi)

(3 kohta kuten HE:n 2 kohta)

(4 kohta kuten HE:n 3 kohta)

on tuomittava panttivanjin ottamisen valmistelusta vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

(2 mom. kuten HE)

Valiokunnan muutosehdotukset

1. lakiehdotus

25 luku

Vapauteen kohdistuvista rikoksista

4 a §

Panttivanjin ottamisen valmistelu

Joka 4 §:ssä tarkoitettun rikoksen tekemistä varten

(1 kohta kuten HE)

Helsingissä 7 päivänä toukokuuta 2013

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Anne Holmlund /kok
vpj. Stefan Wallin /r
jäs. James Hirvisaari /ps
Arja Juvonen /ps
Suna Kymäläinen /sd
Jaana Pelkonen /kok

Kristiina Salonen /sd
Jani Toivola /vihr
Kari Tolvanen /kok
Ari Torniainen /kesk
Kaj Turunen /ps
Peter Östman /kd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila.